

SIVISTYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 3/2001 vp

Hallituksen esitys laeiksi perusopetuslain 11 §:n, lukiolain 7 §:n ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 12 ja 17 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 11 päivänä lokakuuta 2000 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi perusopetuslain 11 §:n, lukiolain 7 §:n ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 12 ja 17 §:n muuttamisesta (HE 142/2000 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti sosiaali- ja terveysvaliokunta on antanut asiasta lausunnon (StVL 20/2000 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- johtaja Kirsi Lindroos ja hallitusneuvos Matti Lahtinen, opetusministeriö
- ylijohdaja Aslak Lindström, Opetushallitus
- tutkimusprofessori Matti Rimpelä, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes
- dosentti, koulutuksen johtaja Päivi Palojoki, Helsingin yliopisto, kotitalous- ja käsityötieteiden laitos
- professori Markku Pyysiäinen, Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitos

- professori Kerttu Tossavainen, Kuopion yliopisto, hoitotieteen laitos
- asiamies Riitta Sarras, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- puheenjohtaja Eeva-Leena Valve, Aineopettajaliitto ry
- puheenjohtaja Mervi Skyttä ja rehtori Airi Kansanen, Biologian ja maantieteen opettajien liitto BMOL ry
- puheenjohtaja Harri Rinta-aho ja hallituksen jäsen Najat Ouakrim, Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry
- puheenjohtaja Mirja Hannula ja lehtori Marjo Hannukkala, Kotitalousopettajien liitto ry
- toimitusjohtaja Matti Järvinen, Liikenneturva
- toiminnanjohtaja Sirpa Wass, Luokanopettajaliitto ry
- puheenjohtaja Pentti Parviainen, Matemaattisten Aineiden Opettajien Liitto MAOL ry
- puheenjohtaja Pertti Helin, Suomen Liikunnonopettajain Liitto ry
- puheenjohtaja Hannu Vuorinen, Suomen Kauppaopettajat ry
- puheenjohtaja Eeva-Liisa Urjanheimo, Suomen Terveystieteiden Liitto STHL ry
- puheenjohtaja Sirkka Aadelin, Tekstiiliopettajaliitto ry
- hallituksen jäsen Tapio Ikävalko ja toimitusjohtaja Martti Mäki, Terveys ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi perusopetuslakia, lukiolakia ja ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia. Perusopetuksessa ehdotetaan kaikille oppilaille yhteiseksi oppiaineeksi lisättäväksi terveystieto. Kansalaistaito ehdotetaan poistettavaksi oppiaineluettelosta. Lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa liikun-

taa ja terveystietoa ehdotetaan opetettavaksi erillisinä oppiaineina. Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Perusopetuksessa terveystietoa alettaisiin opettaa erillisenä oppiaineena valtioneuvoston asetuksessa määrättyinä ajankohtana.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Valiokunta yhtyy hallituksen esityksen perusteluissa todettuun siitä, että terveystieto ja terveystieteiden opetus, turvallisuustaidot ja -valmiudet sekä yleiset yhteiskunnassa toimimisen ja elämänhallinnan kannalta tärkeät tiedot ja taidot ovat jääneet perusopetuksessa liian vähälle huomiolle. Tietämys, joka on lasten ja nuorten terveyden tilanteesta saatu, on ollut lähtökohtana terveystiedon saattamiseksi omaksi oppiaineekseen. Uusimman kouluterveytustutkimuksen mukaan oppilaiden erilainen oireilu on lisääntynyt. Selitykseksi tutkimuksessa ovat nousseet niin kotiin, vapaa-aikaan kuin koulutyöhönkin liittyvät tekijät. Yhtenä koulutyöhön liittyvänä syynä tutkimuksessa todetaan, että nuori ei saa koulussa tietoa ja taitoja, miten itseään tulisi huoltaa.

Valiokunta pitää merkittävinä terveystiedon opetuksen tavoitteita. Tarkoituksena on, että oppilaat oppivat terveystietoja ja -taitoja sekä terveyttä edistäviä asenteita ja saavat nykyistä parempia valmiuksia arvioida terveyteen liittyviä arvoja. Valiokunta korostaa, että opetuksessa on tärkeää tukea myös ihmisyyteen kasvua sekä edistää fyysisistä, psyykkistä ja sosiaalista ter-

veyttä ja hyvinvointia. Edelleen valiokunta korostaa sitä, että varsinaisen terveystiedon ja terveyden edistämisen lisäksi ovat tärkeitä osia alueita sosiaalisten taitojen ja yleisten elämänhallintataitojen kehittäminen, perhe- ja kuluttajakasvatus sekä turvallisuustaitojen ja -valmiuksien saavuttaminen. Yhteiskunnan ja perherakenteen muuttumisen myötä on entistä tärkeämpää tukea oppilaiden kasvua ja edistää yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta.

Tutkimusten mukaan lasten ja nuorten liikunnan vähäisyys heijastuu voimakkaasti heidän terveydentilaansa. Valiokunta painottaa liikunnan merkitystä kouluopetuksessa terveystiedon ohella.

Valiokunta tähdentää sitä, että panostamalla kouluopetuksessa niihin asioihin, joita terveystiedossa on tarkoitus opettaa, nämä tärkeät tiedot ja taidot ovat tasa-arvoisesti kaikkien oppilaiden saavutettavissa.

Valiokunta korostaa koko kouluympäristön, myös kodin ja koulun muun henkilökunnan vastuuta. Terve koulu syntyy siitä, että koko yhteisö on lapsen kasvatuksen ja koulutuksen tukena. Terveystiedon opetus ja koulun terveystieteiden opetus on parhaimmillaan koulun koko henkilökunnan yhteinen asia. Koulun terveydenhoitohenkilökunta on tässä arvokas voimavara.

Valiokunta korostaa sitä, että terveystiedon kunnianhimoisista tavoitteista huolimatta kaikkia koulun psykososiaalisia ongelmia ei voida katsoa ratkaistuksi tällä lain muutoksella. Tietotulva ja elämän pirstoutuminen ovat viime vuosina lisääntyneet. Ahdistuneisuus ja avuttomuus

ovat lisääntyneet monen lapsen, nuoren ja myös opettajan kohdalla. Näiden ongelmien ratkaisemiseen ei riitä pelkästään terveystiedon opetuksen lisääminen ja sen opetusmenetelmien kehittäminen. Valiokunta tähdentää koko koulun määrätietoista kehittämistä lisäämällä 'tekemälä ja tutkimalla' oppimista. Opetuksen määrätietoinen integroiminen yleensäkin koulun sisällä ja elävä yhteys ympäröivään yhteiskuntaan on välttämätöntä. Koulussa on opittava oppimisen perusvalmiudet. Valiokunta korostaa edellytysten luomisen merkitystä vahvan ja myönteisen itsetunnon, minäkuvan ja persoonallisuuden kehittymiselle.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tullut selkeästi esille, että terveyteen liittyvien tietojen ja taitojen opetus tulisi painottua vuosiluokille 1—6. Sen vuoksi valiokunta pitää välttämättömänä selvittää mahdollisuudet tämän toteuttamiseksi. Asia liittyy kuitenkin koko perusopetuksen tuntimäärien kokonaisuuteen ja koulupäivän pituuteen, joten ei ole tarkoituksenmukaista tehdä muutoksia yksittäisen aineen käsitelyn yhteydessä.

Hallituksen esityksen mukaan vuosiluokilla 1—6 ainakin osa terveystiedon opetuksesta voitaisiin antaa osana eri aineiden opetusta, eikä terveystiedolle tältä osin välttämättä osoitettaisi omia tunteja. Valiokunta korostaa sitä, että vuosiluokilla 1—6 terveystiedon opetuksen tulee olla integroitua.

Opettajien kelpoisuudet ja täydennyskoulutus

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tarkoituksena on asetuksella säätää opettajien kelpoisuuksista niin, että osana luokanopetusta annettavaa terveystiedon opetusta olisi kelpoinen antamaan luokanopettaja. Aineenopetuksena annettavan terveystiedon opetusta olisi siirtymävaiheen järjestelyjä lukuun ottamatta kelpoinen antamaan opettaja, jolla on yleinen aineenopettajakelpoisuus sekä vähintään 35 opintoviikon laajuiset aineenopettajakoulutukseen kuuluvat opettavan aineen opinnot terveystiedossa. Lukion osalta tulisi olla yleinen aineenopettajakelpoisuus sekä vähintään 55 opintoviikon laajuiset aineenopettajakoulutukseen kuuluvat opetet-

tavan aineen opinnot terveystiedossa tai, jos henkilöllä on 55 opintoviikon laajuiset opinnot jossakin muussa opettamassaan aineessa, vähintään 35 opintoviikon laajuiset edellä todetut opinnot. Ammatillisen peruskoulutuksen osalta säännökset olisivat väljempinä niin, että myös henkilö, joka on suorittanut soveltuvan korkeakoulututkinnon, voi toimia terveystiedon opettajana.

Valiokunta korostaa sitä, että esimerkiksi biologian, kotitalouden, liikunnan tai yhteiskuntaopin aineenopettajilla on jo sellaisia terveystiedon opetukseen tarvittavia opinnäytteitä ja valmiuksia, että heidän aikaisempien opintojensa hyväksi lukeminen melko laajastikin on perusteltua.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoon yhtyen valiokunta toteaa, että terveystiedon opettaminen suunnitelmallisesti edeten perusasioista vaativampaan tietoon ja valmiuksiin, on erittäin vaativa tehtävä. Tämän vuoksi opettajien täydennyskoulutukseen tulee varata riittävät voimavarat, jotta hallituksen esityksen mukaiset tavoitteet voivat käytännössä toteutua. Valiokunta on kuitenkin huolestunut täydennys- ja lisäkoulutuksen rahoituksesta yleisesti. Esiopetuksen ja terveystiedon vaatimat mittavat opettajankoulutustarpeet eivät saa viedä voimavaroja muulta opettajan täydennys- ja lisäkoulutukselta.

Valiokunta viittaa sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoon myös siitä, että asianmukaisen, lasten ja nuorten näkökulmasta kiinnostavan oppimateriaalin tuottaminen on perusedellytys sille, että terveystietoa oppiaineena ei leimaisi vanhan terveysopin rasitteet.

Valiokunnan mielestä oppiaineesta ei saa muodostua oppilaille pakollinen välttämättömyys ilman aitoa kiinnostusta, jolloin terveystiedon opettamiselle asetetut tavoitteet jäävät saavuttamatta.

Voimaantulo

Valiokunta ehdottaa lakiehdotusten voimaantulosäännösten vuosiluvut muutettaviksi. (*Valiokunnan muutosehdotukset.*)

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotukset hyväksytään muutoin muuttamattomina paitsi voimaan-

tulosäännökset muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Voimaantulosäännös

(2 ja 3 mom. kuten HE)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
2001.

2.

Voimaantulosäännös

(2 mom. kuten HE)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
2001.

3.

Voimaantulosäännös

(2 mom. kuten HE)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
2001.

Helsingissä 18 päivänä huhtikuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kaarina Dromberg /kok	Säde Tahvanainen /sd (osittain)
vpj.	Jukka Gustafsson /sd (osittain)	Ilkka Taipale /sd (osittain)
jäs.	Tapio Karjalainen /sd	Irja Tulonen /kok (osittain)
	Jyrki Katainen /kok (osittain)	Unto Valpas /vas
	Inkeri Kerola /kesk	Pia Viitanen /sd
	Ossi Korteniemi /kesk (osittain)	vjäs. Lauri Oinonen /kesk (osittain)
	Irina Krohn /vihr	Kalevi Olin /sd (osittain)
	Markku Markkula /kok	Hannu Takkula /kesk (osittain)
	Margareta Pietikäinen /r (osittain)	Raija Vahasalo /kok.
	Leena Rauhala /skl	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.

VASTALAUSE 1

Perustelut

Terveystiedon opettaminen terveystiedon opettamiselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti on vaativa tehtävä. Tämän vuoksi opettajien täydennyskoulutuksen resursseista on huolehdittava. Opettajien kouluttaminen ja osaaminen sekä asianmukaisen oppimateriaalin tuottaminen on perusedellytys sille, että hallituksen esityksessä tarkoitetut tavoitteet voidaan toteuttaa.

Lisäksi on huomattava, että parhaillaan on käynnissä esiopetukseen pätevöittämissä koulutus, jonka määrärahat ovat puutteelliset. Edelleen suunnitellaan muita opettajien täydennyskoulutusohjelmia, joihin varatut taloudelliset resurssit eivät vastaa tarvetta.

Hallituksen esityksessä todetaan, että terveystiedon oppiaineeksi määrittelemisellä ei ole erityisiä taloudellisia seuraamuksia. Lakiesityksen mukana tulisi seurata varmennus riittävästä taloudellisista voimavaroista sekä tarvittavat taloudelliset resurssit terveystiedon tulevien vuo-

sien kehittämisen-, tutkimus- ja koulutusohjelmaan.

Siksi katsomme, että kyseessä olevaan koulutukseen on suunnattava tarvetta vastaavat määrärahat huomioon ottaen myös mahdolliset sijaisjärjestelyt.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme

että hyväksytään vastalauseen mukainen lausuma seuraavasti:

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää edellä olevan perusteella, että hallitus varaa opettajien täydennyskoulutukseen riittävät määrärahat opetustoimen määrärahakehkeyksen ulkopuolisena rahoituksena.

Helsingissä 18 päivänä huhtikuuta 2001

Inkeri Kerola /kesk
Ossi Korteniemi /kesk
Osmo Puhakka /kesk

Leena Rauhala /skl
Lauri Oinonen /kesk

VASTALAUSE 2

Perustelut

Terveystietoa ehdotetaan hallituksen esityksessä uudeksi yhteiseksi oppiaineeksi perusopetuksessa kaikille oppilaille. Samalla kansalaistaito ehdotetaan poistettavaksi oppiaineluettelosta. Lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa liikuntaa ja terveystietoa opetettaisiin esityksen mukaan erillisinä oppiaineina.

Terveystiedon opetuksen tavoitteiden saavuttamisessa on erittäin tärkeä merkitys opettajien pedagogisella osaamisella ja terveystiedon syvällisellä sisällön ja aineen hallinnalla. Siihen, miten lapsi ja nuori oppii ymmärtämään terveystiedon merkityksen omalle elämälleen, vaikuttaa myös koko kouluyhteisö oppimisympäristönä. Kouluyhteisön kehittyminen terveyttä edistävään suuntaan edellyttää kaikkien kouluyhteisön toimijatahojen tiivistä yhteistyötä.

Hallituksen esityksessä esitetään, että koulut voisivat käyttää terveystiedon opetuksen tehostamisessa tukena kouluterveydenhuollon henkilöstöä sekä terveysasioiden parissa työskenteleviä kansalaisjärjestöjä. Terveystiedon opettajille tulee taata riittävät mahdollisuudet lisä- ja täydennyskoulutukseen ja terveystiedon sisällöstä nousevaa pedagogista osaamista tulee kehittää edelleen. Esitetyn uuden oppiaineen opettamisessa tarvitaan taitavaa pedagogista lähestymistä, mitä ei opita pikakursseilla. Terveystiedolle asetettuihin vaativiin tavoitteisiin pääseminen edellyttää, että tuntijakokysymystä ja koko opetus suunnitelman kehittämistä käsitellään yhtenä kokonaisuutena. Terveystiedon oppimisessa tulee korostua oppiminen toimimalla ja luomalla tervettä itsetuntoa vahvistavia kokemuksia. Terveystieto ei saa jäädä teoreettiseksi ja irralliseksi tiedoksi, vaan sen tulee vahvistaa oppilaiden kokemuksia omasta itsetuntemuksesta ja terveysosaamista. Terveystiedon opettajien koulutuksen kehittämiseen tulee sisällyttää myös terveystietokäsitteen laajeneva ja toisaalta tarkempi määrittely sekä sen merkitys eri ikävai-

heiden koulutuksessa ja myös opetussuunnitelmissa. Hallituksen esityksestä puuttuu selkeä kannanotto, minkälainen oppiaine terveystieto on.

Opetuksen hoitaminen tarkoituksenmukaisella tavalla edellyttää opettajien kelpoisuuden tarkempaa arviointia. On kysymys uudesta tilanteesta opettajapätevyyden määrittelyssä terveystiedon opetuksessa, vaikka terveystietoa onkin jo opetettu muiden aineiden opetuksen sisällä.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tarkoituksena on asetuksella säätää opettajien kelpoisuuksista. Sivistysvaliokunnan mietintö yhtyy hallituksen esitykseen.

Yliopistossa terveystieteiden maisterin (opettajankoulutus) tutkinnon suorittaneet (Asetus terveystieteiden tutkinnosta 628/1997) ovat erittäin soveltuvia terveystiedon opettajiksi perusopetuksessa sekä lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa. Terveystieteiden maistereilla, joilla pääaineena on hoito- tai terveystiede ja jotka ovat suorittaneet opettajankoulutusohjelman, on jo yliopistolliseen koulutukseen tullessaan terveysalan ammattikorkeakoulututkinto ja esimerkiksi terveydenhoitajan pätevyys sekä käytännön kokemusta esimerkiksi lastenneuvolatyöstä ja kouluterveydenhuollosta. Terveystieteiden opettajan koulutusohjelmassa opettajat saavat syvälliset ja monipuoliset valmiudet terveyden edistämiseen. Opettajankoulutus sisältää myös nykyaikaiset verkkopedagogiset opetus- ja ohjaustaidot sekä yhteistoiminnalliset ja tiimityöskentelytaidot. Tutkimusten mukaan nämä taidot ovat välttämättömiä terveysopetuksen uudistamisessa ja tehokkaassa toteuttamisessa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että hyväksytään seuraava lausuma:

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että myös terveystieteiden maisteri, jonka pääaineena on ollut terveys- tai hoitotiede ja jonka opintoihin on sisältynyt opettajakoulutus, tulee kelpoiseksi antamaan terveystiedon opetusta.

Helsingissä 18 päivänä huhtikuuta 2001

Leena Rauhala /skl